

Рецензия

На дисертацията на Димитър Николаев Иванов

за присъждане на образователно-научна степен “Доктор”

по професионално направление 3.3 Политически науки - Политология
(Международни отношения)

Рецензент: проф. д-р Александър Томов

Тема на дисертацията: “Енергийните геостратегии в конфликта в Сирия”

I. Актуалност и значение на темата за развитие на българската политология и теорията на международните отношения.

Избраната от автора тема “Енергийните геостратегии в конфликта в Сирия” е несъмнено актуална за българската външна политика, както и за теорията на международните отношения. Тази значимост е предизвикана и от необичайния по своите мащаби конфликт на територията на Сирия след 2011г. Трябва да се отбележи, че през последните 13 години, това е една от най-големите хуманитарни катастрофи, които регионът на Близкия Изток е преживял. Поради поредицата от тежки военни и хуманитарни конфликти, в Сирия загинаха над 300 хил. души, а над 5 млн. и половина емигрираха в чужбина, което създаде проблеми в Европа, а също така засегна България и други балкански страни.

Безспорно през тези последни години, Сирийската арабска република стана средоточие на съперничество между основните геополитически и регионални сили, в това число САЩ, Русия, Израел, Иран. Именно поради това, чрез анализа на енергийните геостратегии, авторът е успял да проследи политиката на основните глобални и регионални сили в района. Днес проблемът Сирия става още по-актуален в контекста на войната в Газа и очертаващият се тежък стратегически конфликт между Израел и повечето арабски държави, сред които и Сирия.

Авторът е изследвал задълбочено ситуацията в Близкия Изток в последните 20-25 години, като се е съсредоточил върху нефтения и газовия бизнес, морските и нефтени пътища. Значението на този анализ за теорията на международните отношения в частност за българската външна политика и българския бизнес е несъмнена.

II. Приноси на дисертационния труд.

Дисертацията съдържа поредица от интересни теоретични обобщения и анализ на достатъчно голям обем от литература. Дисертантът е отчетел повечето от бележките, които му бяха направени по време на вътрешната защита, и в много голяма степен е отразил литературата на повечето западни и българския анализатори, които пишат по проблема. Може да се приеме, че е изчистен понятийният апарат, което в голяма степен е помогнало да се очертаят основни процеси в развитието на конфликта в Сирия през последните години.

Като най-важен принос на автора може да се приеме понятието “енергийна геостратегия” и връзката на това понятие с категорията геополитика. Много автори търсят връзката между енергетика и геополитика. В случая авторът говори за конкретните енергийни геостратегии като структуроопределящи за геополитическите интереси. Характерно е, че за някои от анализирани страни геополитическият фактор е доминиращ, а за други той се подчинява в една или друга степен на техните енергийни интереси. Несъмнено е, че тук авторът ще срещне и критики на отделни автори, но аз намирам подобно обособяване на енергийните геостратегии и влиянието им върху геополитиката за продуктивно. Нещо повече, мога да приема това за принос на автора с важно значение за ситуацията в Сирия и региона.

Безспорен принос в дисертацията е анализът на енергийния профил и на стратегическите цели във външната политика на САЩ, Русия, Турция, Иран, Саудитска Арабия, Катар и Израел. В тази част на дисертацията е постигнато най-важното. Очертани са стратегическите цели във външната политика на тези страни. Намерено е различието в енергийните профили и целите на 7-те страни. Направено е различие между страните, за които Сирия представлява главно геополитически интерес и за страни, в чиято стратегия доминира енергетиката.

Много интересно е обобщението на автора, че отказът на правителството на Башар Разсад да построи газопровода Катар- Турция (2009-2010) е първопричина за конфликтите в Сирия, а по-късно е довело до формирането на крайгранични буферни зони в северната и източната част на страната. Трябва определено да се посочи, че в българската литература такъв подробен анализ няма и в този смисъл, дисертацията на Димитър Иванов ще бъде от полза за всички специалисти и експерти,

работещи по въпросите на Близкия изток. Разбира се, в литературата има и обратното схващане, че газопроводът Катар - Турция е несъстоял се проект, поради засилване на противоречията между глобалните сили в Близкия Изток и засилване на влиянието на Русия върху правителството на Башар Разсад.

Авторът е посветил основната си част на дисертацията не само на Сирия, колкото на политиката на седем основни страни в Близкия Изток. Разгледани са последователно енергийните профили и стратегически цели на САЩ; разгледан е енергийния профил и стратегическите цели на Русия.

Същевременно авторът не е подценил интересите на Турция, Иран, Саудитска Арабия, Израел и Катар като ги е разгледал в последователност, задълбоченост и същевременно във взаимна връзка. Тази част на дисертацията е полезна както за българската дипломация, но и за всички научни разработки, свързани с Близкия Изток. Даже бих казал така: от сега нататък в България има труд, който е абсолютно задължителен за всеки, който се занимава с нефтен и газов бизнес и специално със ситуацията в Близкия Изток. Задълбочено подробно с много фактология Димитър Иванов стига и до конкретни изводи, които несъмнено представляват интерес за всеки, който се занимава с подробна проблематика.

От тук обаче може да се направи още един интересен извод. Концентрацията на интересите на толкова много страни върху Сирия и нейните енергоресурси говори за стратегическа слабост на тази страна. Автономното управление на различни сектори на север и на изток върху сирийската територия е следствие на тези интереси. Тук авторът е направил връзка и с енергийните интереси на САЩ, Турция, но и на Русия, която изгради свои военни бази на сирийска територия.

Читателят на тази дисертация ще разбере и динамиката на геополитически интереси в региона, но и дейността на всички организации, които се занимават с енергиен бизнес. Разбира се, на първо място това са интересите на САЩ, но и все по-голямото нарастване на ролята на "ОПЕК+" базирано върху сътрудничеството между Саудитска Арабия и Русия. Авторът дава оценка на едни от най-дискусионните въпроси в световната икономика и политика:

- Причините за повишаването на цените на петрола и възможната им динамика в близко бъдеще;
- Значението на "ОПЕК+"

- Промените в политиката на Иран и нарастващото влияние на тази страна и като нов проводник и на целите на Русия.
- Последствията от санкциите срещу Русия по повод на войната в Украйна и техниките , с които Русия успя да заобиколи тези санкции в областта главно на енергийните суровини на нефт и газ.
- Участието на Турция и Сирия (поотделно и свързано) в заобиколените на западните санкции срещу Русия.

Авторът не е могъл да отрази всички последни събития, особено конфликта между Израел и Газа в ивицата Газа след октомври, 2023г., и влиянието върху сирийските проблеми и енергийни геостратегии. Той не е могъл да отрази последствията засилващия се конфликт между Иран (който подкрепя Хамас и хустите в Йемен) и Израел. Авторът е отчетел частично последствията от споразумението между Саудитска Арабия и Иран, което според мен променя рязко съотношението на силите в региона и особено факта, че това споразумение се състоя под патронажа на Китай. Мисля, че в бъдеще авторът следва да обърне внимание на нарастващата дипломатическа роля на Китай върху процесите в региона и в частност - в Сирия.

Последствията от всичко това е повишеното влияние на Иран , особено след началото на войната в Украйна и близкото военно-техническо сътрудничество между Иран и Русия. Съвместните военно-морски учения Между Китай, Русия и Иран в началото на 2024г. е ярка демонстрация на новото съотношение на силите. Очевидно, по-голямото присъствие на Русия и Китай в целия регион ще се отрази на Сирия по само един начин. Дали това ще доведе до ново оттегляне на американските сили, които все още са в източната част на Сирия, не можем да кажем , но във всички случаи промените в енергийните геостратегии региона ще се отразят на целия регион. Очевидно амбицията на Саудитска Арабия да сътрудничи по-интензивно от когато и да било с Русия и Китай и разбира се да се търсят пътища за поддържане на цените на петрола на нива над 80 долара за барел.

На този фон е очевидна намаляващата роля на ЕС в региона. Авторът правилно е постъпил като не е отделил самостоятелно място в своя труд анализа на политиката на Германия или Франция по повод на Сирия.

Приносите, които авторът е дал като самооценка отразяват правилно изводите, заключенията и съдържанието на дисертацията.

III. Литературни източници и някои препоръки.

Използването на литература е обогатено съществено и е направено в съответствие с изискванията на закона. Увеличен е значително анализът на литература и на автори, които работят по този въпрос в САЩ и Западна Европа. Вече може да се каже, че авторът има по-компетентен анализ за литературната база по изследвания проблем. Цитираната литература от над 200 заглавия не е направена формално, а задълбочено и аналитично. Авторът е стигнал до важни изводи на базата на различни оценки за перспективите на енергийните геостратегии и това разбира се е дало възможност за открояване приносните моменти на самата дисертация. Литературните източници ясно показват ползата от дисертационния труд на Димитър Иванов. Ясно се вижда, че авторът е намерил своята научна „ниша“, а оттук и своя принос в теорията и практиката на блискоизточните изследвания. Сред многото автори, които пишат по тези проблеми, безспорно се появява и ново име, българско име с ясен принос към изследването на тази толкова сложна и динамична проблематика.

Препоръката, която бих си позволил като рецензент да направя е авторът да продължи наблюдението и анализа си на динамиката и свързаността на **понятията енергийна геостратегия и геополитика**. Смятам, че това съотношение в сегашния етап на развитие е в полза на доминацията на понятието геополитика, благодарение на сблъсъка между глобалните сили САЩ и Европейския съюз – от една страна, и Русия и Китай – от друга. Този сблъсък видимо се отразява на Близкия изток като цяло и на Сирия – в частност. Независимо, че този сблъсък се проявява, чрез отделни регионални сили, Иран, Израел, Саудитска Арабия и Турция, той все още има определящ характер.

В изследвания режим се наблюдава необичайна политическа динамика както по време на подема на Ислямска държава, така и след нейното унищожаване. След началото на войната в Украйна, геополитическата динамика се измени значително поради няколко фактора:

- Засиленото взаимодействие и взаимна подкрепа между Русия и Иран и засилване на активността на Иран, както в Сирия така и в целия регион;
- Подобряване на отношенията между Саудитска Арабия и Иран в контекста на подписаното от тях споразумение;
- Конфликти в ивицата Газа и войната на Израел срещу Хамас

Препоръчвам на автора в бъдещите си изследвания да обърне внимание върху тази динамика. На следващо място бих препоръчал на автора да се фокусира върху засилената дипломатическа дейност на Китай,

изразена както в търсенето на нови алианси в региона, така и в оказаната подкрепа към отделните енергийни проекти.

IV. Заключение.

Въпреки тези препоръки, намирам дисертацията на Димитър Николаев Иванов за сериозен и задълбочен труд, който отговаря на законовите критерии за присъждане на образователно-научната степен “Доктор” по професионално направление 3.3 Политически науки- Политология (Международни отношения). Вън от съмнение, трудът на Димитър Николаев ще бъде от много голяма полза за всички български дипломати и експерти, работещи по тези въпроси. Препоръчвам на дисертанта да издаде труда си в отделна книга, което би повишило в много голяма степен ползата от него.

*гр. София,
Април, 2024г.*

Проф. Д-р Александър Томов